

Michał Banaś*
Piotr Lechowicz**

**KOHABITACJA A TRWAŁOŚĆ
GABINETÓW KOALICYJNYCH
W POLSCE PO 1991 ROKU**

**THE IMPACT OF COHABITATION
ON THE DURATION OF COALITION
GOVERNMENTS IN POLAND AFTER 1991**

Abstract

In relation to the systemic transformation, which began in Poland in 1989, there was a need to define a new political regime. Eventually it was decided to settle upon a system of government which is characterised by the duality of executive power exercised by the President, as well as Prime Minister and the government accountable to parliament. This element of the political regime creates the potential for cohabitation – an inherently conflictual phenomena which can have many negative consequences. One of them is the possibility of its negative impact on the duration of the coalition cabinet. In this article, we intend to test the hypothesis, according to which the phenomenon of cohabitation has a negative impact on coalition governments through the reduction of their duration. The article consists of four parts. The first briefly characterizes the evolution of the Polish political regime, highlighting the potential for cohabitation which is created by the dual structure of executive – the permanent element of Polish system of government. In the second part we explain the concepts of the cabinet government and the coalition. In the third section we describe coalition governments formed in Poland in the years 1991–2014 and the phenomenon of cohabitation occurring during their lifetime. In the fourth part we examine the impact of cohabitation on the duration of coalition governments in Poland. The conclusions of the analysis are presented at the end.

Key words: system of government, political regime, cohabitation, coalition governments

* Instytut Politologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Wrocławski, ul. Koszarowa 3, 51-149 Wrocław, e-mail: michal.banas@uni.wroc.pl

** Instytut Politologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Wrocławski, ul. Koszarowa 3, 51-149 Wrocław, e-mail: piotr.lechowicz89@gmail.com

Wstęp

W związku z przekształceniami systemu politycznego, które miały miejsce na przełomie 1989 i 1990 r. w Polsce, elity polityczne stanęły przed koniecznością stworzenia nowych reguł reżimu politycznego. Odejście od rządów autorytarnych oraz proponowane w tym czasie różne koncepcje przejścia do demokratycznego systemu rządzenia wymagały w szczególności określenia relacji między władzą ustawodawczą i wykonawczą (Antoszewski 1997: 53).

Dążąc do wypracowania koniecznego w tamtym okresie konsensusu, zdecydowano się sięgnąć po demokratyczne doświadczenia wywodzące się z praktyki politycznej Europy Zachodniej. Niemożliwe przy tym wydawały się próby powrotu rozwiązań ustrojowych cechujących polski system polityczny przed 1945 r. (Wiatr 1993: 7). Siły komunistyczne, zmuszone do podzielenia się władzą z opozycją demokratyczną, dążyły do utrzymania kontroli nad procesem przemian poprzez powołanie prezydenta o dość szerokich kompetencjach władczych (Elster 1996: 81, 191; Dziemidok 1997: 31). W tym kontekście niezwykle cenna wydaje się uwaga poczyniona przez Andrzeja Antoszewskiego, że choć na płaszczyźnie teoretycznej decyzja o ustroju politycznym dotyczyła wyboru pomiędzy reżimem parlamentarnym a prezydenckim, to właściwy przedmiot kontrowersji stanowił problem pozycji głowy państwa wobec innego reprezentanta władzy wykonawczej w Polsce, jakim był rząd, oraz pośrednio wobec władzy ustawodawczej, której emanacją był dwuizbowy parlament. Tym samym, przynajmniej pierwotnie, stronami konfliktu byli przedstawiciele opcji klasycznego parlamentaryzmu oraz różnych koncepcji mieszanych, głównie semiprezydencjalizmu (Antoszewski 1997: 58).

Ostatecznie po 1997 r. zdecydowano się na ukonstytuowanie systemu rządów, którego cechą charakterystyczną został dualizm władzy wykonawczej, która sprawowana jest jednocześnie przez prezydenta (początkowo wybieranego przez Zgromadzenie Narodowe, zaś od 1990 r. w głosowaniu powszechnym) podlegającego wyłącznie odpowiedzialności konstytucyjnej¹, a także premiera i rząd, ponoszących polityczną odpowiedzialność przed parlamentem. Pomimo wielu lat ewolucji polskiego reżimu politycznego element ten był cały czas obecny, stwarzając potencjał do zaistnienia kohabitacji – zjawiska z natury konfliktowego, które może mieć wiele negatywnych konsekwencji. Jedną z nich jest możliwość jej negatywnego wpływu na czas trwania koalicji gabinetowych.

¹ Odpowiedzialność konstytucyjna Prezydenta RP jest odpowiedzialnością prawną, która jest skutkiem złamania przez głowę państwa przepisów Konstytucji lub konsekwencją naruszenia przez nią ustaw (deliktów konstytucyjnych).

Naszym celem badawczym w niniejszym artykule jest przeanalizowanie wpływu, jaki na długość dotychczasowych gabinetów koalicyjnych w Polsce miało zjawisko kohabitacji. Osiągnięcie go pozwoli na zweryfikowanie następującej hipotezy: zjawisko kohabitacji negatywnie wpływało na koalicje gabinetowe w Polsce, skracając czas ich trwania. W rozważaniach postanowiliśmy wykorzystać głównie analizę systemową oraz metody typowe dla nurtu logiczno-matematycznego w badaniach koalicji. Jako cezurę czasową wybrano lata 1991–2014, czyli okres pomiędzy pierwszymi w pełni wolnymi wyborami parlamentarnymi w Polsce (pozwalającymi na swobodne zawieranie koalicji gabinetowych) a ustaniem drugiego rządu Donalda Tuska.

Artykuł podzielony został na cztery części. W pierwszej pokrótce scharakteryzowaliśmy ewolucję polskiego reżimu politycznego, uwypuklając potencjał, jaki dla zjawiska kohabitacji stwarza jego stały element – dualizm egzekutywy. W drugiej części wyjaśniliśmy pojęcia rządu oraz koalicji gabinetowej. W trzeciej części opisaliśmy rządy koalicyjne powstające w Polsce w latach 1991–2014 oraz zjawiska kohabitacji występujące w trakcie ich trwania. W czwartej części przeanalizowaliśmy wpływ kohabitacji na trwałość gabinetów koalicyjnych w Polsce. Wniośki z przeprowadzonej analizy przedstawiliśmy w zakończeniu.

Ewolucja polskiego reżimu politycznego w latach 1989–1997 a kwestia kohabitacji

Reżim polityczny, choć powszechnie budzi pejoratywne skojarzenia, stanowi w politologii podstawowe i neutralne aksjologicznie pojęcie. W literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa sposoby jego definiowania: szerokie oraz wąskie. Pierwszy opisuje ten termin jako normatywny podsystem polityczny określający ogół metod i zasad, jakimi władza państwowa posługuje się w stosunkach ze społeczeństwem. Drugie ujęcie utożsamia reżim polityczny z terminem „system rządów” i opisuje go jako „ogół relacji prawno-politycznych, jakie zachodzą między dwiema strukturami decyzyjnymi: parlamentem (legislatywą) a rządem (egzekutywą)” (Antoszewski 2008a: 315). To właśnie ten sposób definiowania reżimu politycznego przyjęliśmy w niniejszym artykule.

Wraz z początkiem transformacji demokratycznej rozpoczęła się w Polsce również ewolucja reżimu politycznego. Za symboliczny początek tego procesu można uznać uchwalenie tzw. noweli kwietniowej, które miało miejsce 7 kwietnia 1989 r. Wydarzenie to było następstwem porozumień zawartych podczas obrad Okrągłego Stołu. Zgodnie z wypra-

cowanym kompromisem dotyczącym zmian systemowych, wraz z uchwaleniem ustawy o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, przy zachowaniu zasady preponderancji parlamentu jako najwyższego organu władzy, do polskiego systemu rządów wprowadzony został dualizm egzekutywy, czyli forma ustrojowa, w której władza wykonawcza sprawowana jest jednocześnie przez prezydenta oraz rząd.

Ukonstytuowany w 1989 r. dualizm władzy wykonawczej pozostaje cechą charakterystyczną polskiego reżimu politycznego aż po dzień dzisiejszy. Nie oznacza to jednak, że system rządów wprowadzony „nowelą kwietniową” nie podlegał dalszym przeobrażeniom. Ian McMenamin podkreśla, że zmiany reżimu politycznego po 1989 r. uzależnione były w znacznym stopniu od decyzji politycznych podejmowanych w bardzo dynamicznych warunkach transformacji demokratycznej (McMenamin 2008: 120). W głównym stopniu dotyczyły one sposobu elekcji oraz zakresu kompetencji głowy państwa, co wymagało zmian uregulowań konstytucyjnych.

Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. (tzw. nowela kwietniowa), prezydent wybierany był przez Zgromadzenie Narodowe (wspólnie obradujące obie izby parlamentu – Sejm i Senat), zaś znaczny zakres jego kompetencji konstytucyjnych czynił głowę państwa ważnym, jeżeli nie dominującym, aktorem politycznym w relacjach z parlamentem, jak i Radą Ministrów z premierem na czele. Szczególnego charakteru nabrały w tym aspekcie konstytucyjne kompetencje nielegislacyjne:

- możliwość rozwiązania (skrócenia kadencji) parlamentu zarówno w sytuacji nieuzyskania przez Radę Ministrów absolutorium budżetowego lub inwestytury do rządu, w przypadku uchwalenia przez Sejm wotum nieufności wobec rządu bez równoczesnego wyboru nowego premiera (tzw. niekonstruktywne wotum nieufności), jak również w sytuacji, gdy Sejm uchwalił ustawę, która nie pozwalała Prezydentowi wykonywać jego konstytucyjnych obowiązków²,
- możliwość wystąpienia z inicjatywą do parlamentu o udzielenie Radzie Ministrów wotum nieufności.

Jak wskazuje Andrzej Antoszewski, przyjęta wraz z postanowieniami okrągłostołowymi i praktyką polityczną forma ustrojowa zbliżała się jednak *de facto* do ustroju parlamentarnego. Równocześnie badacz ten zaznacza, że pierwszym wyłomem w stosunku do klasycznego modelu tego systemu rządów było podjęcie i realizacja decyzji o przeprowadzeniu po-

² Należy mieć na uwadze fakt, że stwierdzenie zaistnienia kolizji pomiędzy obowiązkami konstytucyjnymi prezydenta a przepisami ustawy, rzekomo je ograniczające, podlegało w zasadzie dyskrejonalnej interpretacji głowy państwa.

wszechnych wyborów prezydenckich w 1990 r. (Antoszewski 2012: 47). Kolejne zmiany przepisów konstytucyjnych (lub im równorzędnych) odnoszące się do pozycji ustrojowej głowy państwa, w konsekwencji założeń Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (tzw. Małą Konstytucją) i ostatecznie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., stopniowo ograniczały zakres kompetencji konstytucyjnych Prezydenta RP (zob. tabela 1), natomiast sposób wyboru pozostawał ten sam. Już prowizorium konstytucyjne z 1992 r. ograniczyło możliwości Prezydenta w zakresie rozwiązania parlamentu i zniósł zapisy pozwalające mu inicjować wyrażenie wotum nieufności względem Rady Ministrów. Natomiast art. 158 nowej konstytucji, wprowadzając konstruktywny charakter wyrażonego przez Sejm wotum nieufności wobec rządu (równoczesne wskazanie imiennie nowego kandydata na Prezesa Rady Ministrów) wzmocnił znacząco pozycję tego organu władzy w relacjach z głową państwa. Szczegółowe porównanie tych zmian, przy wykorzystaniu schematu zaproponowanego po raz pierwszy przez Matthew Shugarta i Johna Careya (Shugart, Carey 1992) przedstawia tabela 1³.

Tabela 1. Zmiana zakresu konstytucyjnych kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

Kompetencje konstytucyjne	Nowelizacja Konstytucji z 1952 r. (tzw. nowela kwietniowa z 1989 r.)	Prowizorium konstytucyjne – „Mała Konstytucja” (1992)	Konstytucja III RP (1997)
1	2	3	4
Kompetencje legislacyjne			
Weto ustawodawcze zawieszające*	Weto zawieszające, odrzucane większością 2/3 głosów	Weto zawieszające, odrzucane większością 2/3 głosów	Weto zawieszające, odrzucane większością 3/5 głosów
Weto ustawodawcze absolutne**	Nie	Nie	Nie
Prawo wydawania dekretów z mocą ustawy	Poza czasem trwania sesji Parlamentu (faktycznie obrady Parlamentu były ciągle – tryb permanencji)	Nie	Nie

³ Oprócz wykorzystanego w niniejszym artykule schematu zaproponowanego przez M. Shugarta i J. Careya w literaturze przedmiotu odnaleźć można jeszcze inne metody pomiaru konstytucyjnej siły prezydenta. Zaliczyć do nich można wskaźniki autorstwa m.in. Timothy'ego Frye'a (Frye 1997), Lee Metcalfa (Metcalf 2000), Alana Siaroffa (Siaroff 2003) oraz Rafała Glajcara (Glajcar 2009), czy też Andrzeja Antoszewskiego (Antoszewski 2010).

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Uprawnienia budżetowe	Nie	Nie	Nie
Szczególne uprawnienia	Nie	Nie	Nie
Propozycje referendalne	Nie	Tak – przy poparciu absolutnej większości Senatu	Tak – przy poparciu absolutnej większości Senatu
Kompetencje nielegislacyjne			
Formowanie Rady Ministrów (rządu)	Prezydent nominuje Prezesa Rady Ministrów (premiera), który musi konsultować z prezydentem skład Rady Ministrów przed nominacją poszczególnych ministrów; Rada Ministrów ubiega się o inwestyturę do rządu przed Parlamentem	Prezydent posiada jako pierwszy prawo nominowania Prezesa Rady Ministrów (premiera), który musi konsultować nominacje dla ministrów: spraw zagranicznych, obrony narodowej i spraw wewnętrznych; Parlament może nominować swojego własnego kandydata na premiera; Rada Ministrów ubiega się o inwestyturę do rządu przed Parlamentem	Prezydent posiada jako pierwszy prawo nominowania Prezesa Rady Ministrów (premiera); Parlament może nominować swojego własnego kandydata na premiera; Rada Ministrów ubiega się o inwestyturę do rządu przed Parlamentem
Dymisjonowanie Rady Ministrów	Może proponować dymisję premiera przed Parlamentem	Nie	Nie
Arbitraż polityczny głowy państwa*** (wotum nieufności)	Nielimitowana kwestia wotum nieufności Sejmu wobec Rady Ministrów (możliwość odwołania w każdym czasie bądź całej Rady Ministrów, bądź poszczególnych jej członków)	Prezydent w odpowiedzi na zwykle wotum nieufności (bez obowiązku wyboru nowego premiera) wobec rządu może rozwiązać Parlament; Rada Ministrów musi podać się do dymisji w przypadku braku uzyskania wotum zaufania przed Sejmem	Konstruktywne wotum nieufności (równoczesne odwołanie dotychczasowego premiera rządu i wybór nowego premiera)
Rozwiązanie Parlamentu	Prawo do rozwiązania Parlamentu w sytuacji, gdy Sejm nie powołał rządu lub nie przyjął budżetu w wymaganym konstytucyjnie okresie albo gdy uchwalił ustawę, która nie	Prawo do rozwiązania Parlamentu w sytuacji, gdy Sejm nie powołał rządu lub nie przyjął budżetu w wymaganym konstytucyjnie okresie	Prawo do rozwiązania Parlamentu w sytuacji, gdy Sejm nie powołał rządu lub nie przyjął budżetu w wymaganym konstytucyjnie okresie

1	2	3	4
	pozwalala Prezydentowi wykonywac jego konstytucyjnych obowiazkow		

* Weto zawieszajace uzaleznia wejscie w zycie decyzji od ponownego jej przeglosowania przez legislatywe, najczesciej kwalifikowana wiecezoscia glósów.

** Weto absolutne powoduje, ze dany akt prawny zostaje odrzucony calkowicie, jego proces legislatywny nie moze byc kontynuowany.

*** Arbitraz polityczny oznacza ingerencje glówy panstwa w biezaca polityke w sytuacji braku mozliwosci wspólpacy pomiedzy parlamentem a rzadem

Źródło: McMenamin 2008: 124

Nalezy w tym miejscu jednak podkreslic, ze choc o pozycji ustrojowej prezydenta w glównym stopniu decydowaly zmiany przepisów konstytucyjnych, to jednak dla jego rzeczywistego umiejscowienia w systemie politycznym istotna byla takze praktyka ustrojowa, ktora zdaniem Rafała Glajcara wyznaczana byla przez specyficzne warunki danego panstwa (np. system partyjny, system wyborczy, szczegolnie ordynacje wyborcze) oraz kontekst sytuacyjny (Glajcar 2004: 20). Ponadto nie bez wplywu pozostawaly kwestie stylu wladzy, osobowosci oraz cechy przywodcze przedstawicieli wladzy wykonawczej – zarowno premiera, jak i prezydenta (Gebethner 1994). Mimo ze sa to trudne do skwantyfikowania narzedzia sluzace do badania wplywu aktorów politycznych, nalezy o nich pamietac, szczegolowo badajac zmiany polskiego reżimu politycznego oraz relacje dwustronne miedzy rzadem a prezydentem.

Blizsze przyjrzenie sie procesowi przeobrazen, jakie dokonywaly sie wokól próby ukształtowania trwałego modelu systemu rządów w III Rzeczypospolitej Polskiej, skłania raz jeszcze do uwypuklenia jego konstytutywnej i niezmiennych cech. Jak konkluduje Marian Grzybowski, komponentem, niemal genetycznie stanowiącym swoiste *sine qua non* podczas definiowania lub określania polskiego reżimu politycznego, jest aspekt dualnej egzekutywy. Nalezy przy tym fenomen ten rozpatrywac przez pryzmat dwóch zasadniczych podsystemów wlasciwosci (określanych takze mianem zakresów dzialania) oraz kompetencji zarowno prezydenta (początkowo wybieranego przez Zgromadzenie Narodowe, zaś od 1990 r. posiadajacego legitymacje niezalezna od woli parlamentu) oraz rządu (Rady Ministrów – czerpiacej swe uprawnienia wladcze od wiecezosci sejmowej) (Grzybowski 2012: 131).

W związku z tym jednym z najbardziej donioslych problemów w ramach opisanego w ten sposob dualizmu wladzy wykonawczej jest zjawisko kohabitacji (fr. *cohabitation* – wespółzamieszkiwanie). Fenomen

men ten jest silnie związany z praktyką funkcjonowania reżimu semiprezydenckiego i, jak definiuje go Robert Elgie – jeden z najwybitniejszych badaczy tego systemu, oznacza sytuację, w której prezydent wywodzi się z jednej partii politycznej, a premier stojący na czele rządu reprezentuje inną partię polityczną, przy czym partia polityczna, z której wywodzi się prezydent, nie jest reprezentowana w tym rządzie (Elgie 2010: 30). Należy jednak zaznaczyć, że kohabitacja nie jest jedynie sytuacją, w której reprezentanci dwóch różnych partii politycznych sprawują swoje urzędy w ramach dualnej egzekutywy. Najistotniejszym elementem tego zjawiska jest pozostawanie zarówno prezydenta, jak i premiera stojącego na czele rządu w stosunku do siebie w opozycji. Zjawisko kohabitacji nie będzie mieć zatem miejsca, gdy prezydent i premier rządu reprezentują partie polityczne formułujące w ramach arytmetyki postwyborczej koalicję rządową.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że kohabitacja może być zjawiskiem problematycznym dla funkcjonowania systemów demokratycznych. Sytuacja ta może bowiem stanowić podłoże dla konfliktów pomiędzy dwoma centrami władzy wykonawczej, które z kolei mogą prowadzić do politycznych impasów i zakłócać prawidłowe funkcjonowanie systemu politycznego, czego przejawem może być krótszy czas trwania koalicji gabinetowych funkcjonujących w trakcie tego zjawiska w porównaniu do koalicji, które nie musiały się z nim zmierzyć (Banaś 2014: 27).

Uwzględniając powyższe uwagi, a także fakt, że cechą wyróżniającą od 1989 r. polski reżim polityczny jest dualizm egzekutywy stwarzający potencjał do zaistnienia konfliktogennej sytuacji kohabitacyjnej, można postawić hipotezę, iż występowanie zjawiska kohabitacji negatywnie wpływało na koalicje gabinetowe w Polsce, skracając czas ich trwania. Prawdziwość tego twierdzenia wymaga jednak głębszego zbadania, czemu poświęcone będą dalsze części niniejszego artykułu.

Pojęcia rządu, koalicji gabinetowej oraz polityki koalicyjnej

Zanim przejdziemy do omówienia wpływu zjawiska kohabitacji na trwałość rządów koalicyjnych w Polsce, wyjaśnienia wymagają dwa kluczowe pojęcia dla naszych rozważań: rząd (gabinet) oraz koalicja gabinetowa.

W politologii termin „rząd” wykorzystywany jest najczęściej w odniesieniu do najwyższego kolegiального organu wykonawczego złożonego z szefa (premiera) kierującego jego pracami oraz osób reprezentujących poszczególne resorty. Ponadto w jego skład wchodzi również tzw. ministrowie bez teki, którzy nie stoją na czele żadnego ministerstwa (Wojtaszczyk, Jakubowski 2007: 298). Zdefiniowany w ten sposób rząd

zwyczajowo nazywany jest również gabinetem i wówczas oba te terminy stosowane są zamiennie (Herbut 2004: 109). W literaturze przedmiotu podkreśla się jednak, że z formalnego punktu widzenia pojęcie rządu jest szersze od pojęcia gabinetu (Antoszewski 2008a: 339). Wiesława Jednaka zauważa, że w rzeczywistości termin gabinet tworzy jedynie ścisłe grono osób sprawujących władzę wykonawczą w państwie (czyli premier i ministrowie), podczas gdy w skład rządu wchodzi również sztab urzędników administracyjnych realizujący polecenia ministrów (Jednaka 2004: 12). Pamiętając o różnicach w sposobie pojmowania pojęć rząd i gabinet, zdecydowaliśmy się jednak na zamiennie stosowanie tych dwóch terminów, co uznać można za podejście zgodne z nomenklaturą przyjętą w polskiej politologii.

Choć w systemach demokratycznych, w których egzystencja rządu zależna jest od zaufania udzielanego mu przez parlament, możliwe jest istnienie gabinetów jednopartyjnych, to jednak zdecydowanie częściej obserwuje się występowanie rządów koalicyjnych, które formowane są przez więcej niż jedno ugrupowanie polityczne. Pojęcie koalicji gabinetowej (rządowej), podobnie jak wiele innych stosowanych w politologii, nie ma jednego uniwersalnego wyjaśnienia. W związku z tym w niniejszym artykule zdecydowaliśmy się przyjąć bardzo często przywoływaną definicję, którą przedstawił Kaare Strøm (Strøm 1990: 24–25; Sokół 2006: 10). Według niego koalicja gabinetowa jest to układ parlamentarnych partii politycznych, które:

- doszły do porozumienia w sprawie wspólnego celu lub zestawu celów,
- wspólnie zmobilizowały zasoby pozostające w ich dyspozycji dla realizacji określonego celu (celów),
- wypracowały wiążący je układ powiązań umożliwiający nie tylko wzajemne komunikowanie czy też szybki obieg informacji, ale również optymalizację procesu podejmowania wspólnych decyzji i dzięki temu ułatwiający osiągnięcie uzgodnionego celu (celów),
- zgodziły się co do sposobu rozdziału zysków politycznych (np. stanowisk ministerialnych) mającego nastąpić po osiągnięciu uzgodnionego celu (celów).

Uwzględniając uwagi poczynione w zakresie wzajemnych relacji pomiędzy pojęciami rząd i gabinet, a także przyjęte przez nas wyjaśnienie pojęcia „koalicja gabinetowa”, zdecydowaliśmy się na wykorzystanie definicji rządu przedstawionej przez A. Antoszewskiego, który określił go jako „cieszący się zaufaniem parlamentu organ władzy wykonawczej, określony w konstytucji jako Rada Ministrów, działający w tej samej konfiguracji politycznej (tworzony przez te same partie) oraz kierowany przez tego samego premiera” (Antoszewski 2012: 204). Konsekwencją przyjęcia takiej definicji jest uznanie w dalszych rozważaniach, że każda zmiana na

stanowisku Prezesa Rady Ministrów oraz każda zmiana konfiguracji politycznej (wyjście jakiegokolwiek partii z rządu lub dołączenie do niego nowego ugrupowania) powodować będzie powstanie nowego gabinetu.

W następnej części niniejszego artykułu opiszemy rządy koalicyjne oraz przypadki kohabitacji występujące w ich trakcie w Polsce w latach 1991–2014. Zdecydowaliśmy się na wybór takiej cezury czasowej z dwóch względów. Po pierwsze, w roku 1991 odbyły się w Polsce pierwsze w pełni wolne wybory parlamentarne, które wraz z przyjęciem demokratycznych zasad rywalizacji politycznej pozwoliły na prowadzenie polityki koalicyjnej na wzór znanej z demokracji zachodnioeuropejskich⁴. Po drugie, w roku 2014 zakończył swoje funkcjonowanie drugi rząd Donalda Tuska, który jest ostatnim z analizowanych przez nas przypadków rządów koalicyjnych (w rozważaniach pominięto rząd Ewy Kopacz, który w trakcie prac nad niniejszym artykułem nie zakończył jeszcze swojego funkcjonowania).

Rządy koalicyjne i przypadki kohabitacji w ich trakcie w Polsce po 1991 roku

Pierwszą osobą, która piastowała urząd Prezydenta III Rzeczypospolitej Polskiej, był gen. Wojciech Jaruzelski, który w 1989 r. został wybrany na te stanowisko przez Zgromadzenie Narodowe w wyniku porozumienia zawartego pomiędzy rządzącym obozem komunistycznym a opozycją demokratyczną⁵. Natomiast pierwsze w pełni równe, wolne, powszechne i tajne wybory prezydenckie odbyły się w Polsce w 1990 r. Wygrał je Lech Wałęsa – lider opozycji antykomunistycznej skupionej wokół NSZZ „Solidarność” popierany przez Porozumienie Centrum. Od tamtego czasu w omawianym przez nas przedziale czasowym funkcję głowy państwa w Polsce sprawowało jeszcze pięć osób, z których trzy były wybierane w głosowaniu powszechnym, zaś pozostałe dwie tymczasowo wykonywały funkcję prezydenta. Byli to: Aleksander Kwaśniewski (wywodzący się z postkomunistycznej partii Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej, która później przekształciła się w Sojusz Le-

⁴ Przez pojęcie polityki koalicyjnej rozumiemy „ogół działań podejmowanych przez partie polityczne w celu utworzenia i utrzymania gabinetu” (Antoszewski 2008b: 347).

⁵ W dniu 19 lipca 1989 r. gen. Wojciech Jaruzelski został wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Dnia 29 grudnia 1989 r. została natomiast uchwalona przez Sejm ustawa o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która weszła w życie 1 stycznia 1990 r. i zakładała m.in. zmianę nazwy państwa na „Rzeczpospolita Polska”, w wyniku czego zmianie uległo również nazewnictwo urzędów państwowych. Z tego też względu gen. Wojciecha Jaruzelskiego uznaje się za pierwszego Prezydenta III Rzeczypospolitej Polskiej.

wicy Demokratycznej; pełnił funkcję prezydenta przez dwie kadencje, od 1995 do 2005 r.), Lech Kaczyński (wywodzący się z partii Prawo i Sprawiedliwość; pełnił funkcję prezydenta przez niespełną jedną kadencję, której nie dokończył, gdyż zginął w katastrofie smoleńskiej w dniu 10 kwietnia 2010 r.), Bronisław Komorowski (wywodzący się z partii Platforma Obywatelska; jako marszałek Sejmu tymczasowo wykonywał obowiązki Prezydenta RP po śmierci Lecha Kaczyńskiego, zaś po wygraniu przyspieszonych wyborów prezydenckich objął urząd głowy państwa w dniu 6 sierpnia 2010 r.), Bogdan Borusewicz (polityk niezrzeszony, popierany i wybrany do Senatu z listy Platformy Obywatelskiej; jako marszałek Senatu tymczasowo wykonywał obowiązki Prezydenta RP jedynie przez niespełną jeden dzień, w czasie po zrzeczeniu się urzędu Marszałka Sejmu przez Bronisława Komorowskiego, a przed objęciem tej funkcji przez Grzegorza Schetynę) oraz Grzegorz Schetyna (wywodzący się z Platformy Obywatelskiej; jako Marszałek Sejmu tymczasowo wykonywał obowiązki Prezydenta RP po zrzeczeniu się funkcji Marszałka Sejmu przez Bronisława Komorowskiego). Listę osób piastujących w Polsce urząd głowy państwa w latach 1990–2014 wraz z dokładnymi datami pełnienia przez nich tej funkcji prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Osoby sprawujące urząd Prezydenta RP w latach 1990–2014

Prezydent	Przynależność polityczna prezydenta / osoby sprawującej urząd głowy państwa	Czas sprawowania urzędu
Wojciech Jaruzelski	PZPR	19.07.1989 – 31.12.1989 (Prezydent PRL), 01.01.1990 – 22.12.1990 (Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej)
Lech Wałęsa	Bezpartyjny / NSZZ „Solidarność” / Bezpartyjny Blok Wspierania Reform	22.12.1990 – 22.12.1995
Aleksander Kwaśniewski	SdRP / SLD	23.12.1995 – 23.12.2005 (dwie kadencje)
Lech Kaczyński	PiS	23.12.2005 – 10.04.2010
Bronisław Komorowski (<i>ad interim</i>)	PO	10.04.2010 – 08.07.2010
Bogdan Borusewicz (<i>ad interim</i>)	PO	08.07.2010 – 08.07.2010
Grzegorz Schetyna (<i>ad interim</i>)	PO	08.07.2010 – 06.08.2010
Bronisław Komorowski	PO	06.08.2010 do dziś

Źródło: opracowanie własne.

Jak już wcześniej wspomnieliśmy, w dniu 27 października 1991 r. odbyły się w Polsce pierwsze całkowicie wolne wybory parlamentarne, w wyniku których wyłoniony został Sejm I kadencji. Od tamtego czasu wyróżnić można w Polsce piętnaście rządów koalicyjnych, które przeszły wszystkie etapy procesu funkcjonowania koalicji gabinetowej (sformowanie, trwanie i ustanie (Müller, Bergman, Strøm 2012: 10)⁶. Przewodniczyli im następujący premierzy: Jan Olszewski (Porozumienie Centrum), Hanna Suchocka (Unia Demokratyczna), Waldemar Pawlak (Polskie Stronnictwo Ludowe), Józef Oleksy, Włodzimierz Cimoszewicz (obaj Sojusz Lewicy Demokratycznej), Jerzy Buzek (Akcja Wyborcza Solidarność), Leszek Miller, Marek Belka (obaj Sojusz Lewicy Demokratycznej), Kazimierz Marcinkiewicz, Jarosław Kaczyński (obaj Prawo i Sprawiedliwość) oraz Donald Tusk (Platforma Obywatelska). Tabela 3 przedstawia listę rządów koalicyjnych w Polsce od 1991 r. wraz z wyszczególnionymi: przynależnością polityczną premiera, składem koalicji oraz okresem trwania, którego początek wyznaczony został przez datę uzyskania pierwszego wotum zaufania od Sejmu lub datę zmiany konfiguracji politycznej, zaś koniec również przez datę zmiany konfiguracji politycznej gabinetu, lecz także datę dymisji lub datę wyrażenia wotum nieufności.

Tabela 3. Gabinetów koalicyjnych w Polsce w latach 1991–2014

Imię i nazwisko premiera	Przynależność polityczna premiera	Skład koalicji gabinetowej	Okres trwania
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Jan Olszewski	PC	PC, ZChN, PChD, PL	23.12.1991 – 05.06.1992
Hanna Suchocka	UD	UD, ZChN, KLD, PL, PChD, SLCh, PPG	11.07.1992 – 28.05.1993
Waldemar Pawlak	PSL	SLD, PSL	10.11.1993 – 01.03.1995
Józef Oleksy	SLD	SLD, PSL	04.03.1995 – 26.01.1996
Włodzimierz Cimoszewicz	SLD	SLD, PSL	15.02.1996 – 17.10.1997
Jerzy Buzek	AWS	AWS, UW	11.11.1997 – 06.06.2000
Leszek Miller (I)	SLD	SLD, UP, PSL	26.10.2001 – 03.03.2003
Leszek Miller (II)	SLD	SLD, UP	03.03.2003 – 02.05.2004

⁶ Jak już wspomnieliśmy, w naszych rozważaniach pominęliśmy rząd Ewy Kopacz, ponieważ w trakcie prac nad niniejszym artykułem nie zakończył on jeszcze swojego funkcjonowania.

1	2	3	4
Marek Belka	SLD	SLD, UP	24.06.2004 – 19.10.2005
Kazimierz Marcinkiewicz	PiS	PiS, Samoobrona, LPR	05.05.2006 – 10.07.2006
Jarosław Kaczyński (I)	PiS	PiS, Samoobrona, LPR	19.07.2006 – 22.09.2006
Jarosław Kaczyński (II)	PiS	PiS, LPR	22.09.2006 – 16.10.2006
Jarosław Kaczyński (III)	PiS	PiS, Samoobrona, LPR	16.10.2006 – 13.08.2007
Donald Tusk (I)	PO	PO, PSL	24.11.2007 – 08.11.2011
Donald Tusk (II)	PO	PO, PSL	21.11.2011 – 11.09.2014

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę dane zamieszczone w tabeli 2 oraz tabeli 3, można wyróżnić sześć okresów kohabitacji, które:

- miały miejsce w Polsce od 1991 r.,
- odpowiadają definicji przedstawionej w pierwszej części artykułu,
- dotyczą interesujących nas koalicji gabinetowych.

Prezentuje je tabela 4.

Tabela 4. Kohabitacje w trakcie trwania koalicji gabinetowych mające miejsce w Polsce od 1991 roku

Prezydent	Partia	Premier	Przynależność polityczna premiera	Skład koalicji gabinetowej	Czas trwania kohabitacji w dniach
1	2	3	4	5	6
Lech Wałęsa	Bezpartyjny / NSZZ „Solidarność” / Bezpartyjny Blok Wspierania Reform	Jan Olszewski	Porozumienie Centrum	PC, ZChN, PChD, PL	165
Lech Wałęsa	Bezpartyjny / NSZZ „Solidarność” / Bezpartyjny Blok Wspierania Reform	Hanna Suchocka	UD	UD, ZChN, KLD, PL, PChD, SLCh, PPG	321
Lech Wałęsa	Bezpartyjny / NSZZ „Solidarność” /	Waldemar Pawlak	PSL	SLD, PSL	476

1	2	3	4	5	6
	Bezpartyjny Blok Wspierania Reform				
Lech Wałęsa	Bezpartyjny / NSZZ „Solidarność” / Bezpartyjny Blok Wspierania Reform	Józef Oleksy	SLD	SLD, PSL	294
Aleksander Kwaśniewski	SdRP / SLD	Jerzy Buzek	AWS	AWS, UW	938
Lech Kaczyński	PiS	Donald Tusk	PO	PO, PSL	868

Źródło: opracowanie własne.

Cztery z wymienionych przypadków mają jednak charakter problematyczny. Pierwszym jest okres funkcjonowania rządu Jana Olszewskiego, który został powołany, gdyż nie powiodła się próba sformowania gabinetu przez prezydenckiego kandydata Bronisława Geremka oraz próba pozostawienia na stanowisku urzędującego premiera Jana Krzysztofa Bieleckiego. Z definicyjnego punktu widzenia cały ten okres należy nazwać kohabitacją, jednak warto podkreślić, iż partia Porozumienie Centrum, z której wywodził się premier Olszewski, początkowo wspierała bezpartyjnego prezydenta Wałęsę, przez co mimo że formalnie stronnictwo prezydenta (którym wówczas w parlamencie był klub parlamentarny NSZZ „Solidarność”) nie brało udziału w koalicji, to jednak przedstawiciele partii wspierającej początkowo prezydenta otrzymali miejsca w rządzie. Drugim problematycznym przypadkiem jest czas sprawowania funkcji premiera przez Hannę Suchocką. Wtedy także stronnictwo prezydenta formalnie nie uczestniczyło w koalicji gabinetowej, jednak pani premier w wyniku przetargów koalicyjnych otrzymała poparcie proprezydenckiego klubu NSZZ „Solidarność” (Dudek 2007: 217). Trzecim problematycznym przypadkiem jest funkcjonowanie rządu Waldemara Pawlaka, który stworzyła koalicja SLD-PSL. Gabinet ten został powołany na podstawie przepisów ustawy konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, na mocy których Prezydent RP mógł opiniować kandydatów na stanowiska ministra spraw zagranicznych, obrony narodowej i spraw wewnętrznych. Zgodnie z przeforsowaną przez siebie korzystną interpretacją tych przepisów Lech Wałęsa obsadził samodzielnie MON, MSZ i MSW, w wyniku czego politycy należący do ugrupowania pro-

prezydenckiego (którym wówczas był Bezpartyjny Blok Wspierania Reform) znaleźli się w gabinecie Waldemara Pawlaka (Dudek 2007: 276–277). Taka sama sytuacja miała miejsce w odniesieniu do czwartego problematycznego przypadku z listy wyróżnionych przez nas kohabitacji, który miał miejsce w okresie, gdy prezydentem pozostawał jeszcze Lech Wałęsa, a funkcję premiera pełnił pochodzący z SLD Józef Oleksy. Wtedy również Lech Wałęsa obsadził w gabinecie Oleksego stanowiska MON, MSZ i MSW, przez co w rządzie tworzonym przez koalicję SLD-PSL znaleźli się przedstawiciele stronnictwa proprezydenckiego.

Wpływ kohabitacji na czas trwania gabinetów koalicyjnych w Polsce po 1991 roku

Biorąc pod uwagę dane zawarte w tabelach 3 i 4 można dokonać podziału dotychczasowych gabinetów koalicyjnych III Rzeczypospolitej funkcjonujących od pierwszych wolnych wyborów parlamentarnych na rządy kohabitacyjne i rządy niekohabitacyjne. Przez tę pierwszą kategorię rozumiemy wszystkie gabinety, w trakcie trwania których miał miejsce okres kohabitacji, zaś przez drugą wszystkie gabinety, w trakcie trwania których taki okres nie wystąpił. Imię i nazwisko premiera, skład koalicji, datę początku trwania rządu (wyznaczaną przez datę uzyskania pierwszego wotum zaufania lub datę zmiany konfiguracji politycznej gabinetu), datę ustania koalicji (wyznaczaną przez datę przyjętej dymisji, datę wotum nieufności lub datę zmiany konfiguracji politycznej gabinetu), czas trwania w dniach oraz, w przypadku rządów kohabitacyjnych, czas trwania kohabitacji tych gabinetów przedstawiają tabele 5 i 6.

Tabela 5. Koalicyjne rządy kohabitacyjne w Polsce w latach 1991–2014

Premier	Skład koalicji	Data uzyskania pierwszego wotum zaufania lub data zmiany konfiguracji politycznej gabinetu	Data przyjętej dymisji, wotum nieufności lub zmiany konfiguracji politycznej gabinetu	Czas trwania koalicji w dniach	Czas trwania kohabitacji w dniach
1	2	3	4	5	6
Jan Olszewski	PC, ZChN, PChD, PL	23.12.1991	05.06.1992	165	165
Hanna Suchocka	UD, ZChN, KLD, PL, PChD, SLCh, PPG	11.07.1992	28.05.1993	321	321

1	2	3	4	5	6
Waldemar Pawlak	SLD, PSL	10.11.1993	01.03.1995	476	476
Józef Oleksy	SLD, PSL	04.03.1995	26.01.1996	328	294
Jerzy Buzek	AWS, UW	11.11.1997	06.06.2000	938	938
Donald Tusk (I)	PO, PSL	24.11.2007	08.11.2011	1445	868

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6. Koalicyjne rządy niekohabitacyjne w Polsce w latach 1991–2014

Premier	Skład koalicji	Data uzyskania pierwszego wotum zaufania lub data zmiany konfiguracji politycznej gabinetu	Data przyjętej dymisji, wotum nieufności lub zmiany konfiguracji politycznej gabinetu	Czas trwania koalicji w dniach
Włodzimierz Cimoszewicz	SLD, PSL	15.02.1996	17.10.1997	610
Leszek Miller (I)	SLD, UP, PSL	26.10.2001	03.03.2003	493
Leszek Miller (II)	SLD, UP	03.03.2003	02.05.2004	426
Marek Belka	SLD, UP	24.06.2004	19.10.2005	482
Kazimierz Marcinkiewicz	PiS, LPR, Samoobrona	05.05.2006	10.07.2006	66
Jarosław Kaczyński (I)	PiS, Samoobrona, LPR	19.07.2006	22.09.2006	65
Jarosław Kaczyński (II)	PiS, LPR	22.09.2006	16.10.2006	24
Jarosław Kaczyński (III)	PiS, Samoobrona, LPR	16.10.2006	13.08.2007	301
Donald Tusk (II)	PO, PSL	21.11.2011	11.09.2014	1025

Źródło: opracowanie własne.

Przeciętny czas trwania gabinetów koalicyjnych kohabitacyjnych wynosi 510,33 dni, natomiast przeciętny czas trwania gabinetów koalicyjnych niekohabitacyjnych wynosi 388 dni. Dane te wraz z pojedynczymi przypadkami długotrwałych koalicyjnych gabinetów kohabitacyjnych (jak np. rząd Jerzego Buzka i Donalda Tuska) nie pozwalają na jednoznaczne potwierdzenie hipotezy, jakoby zjawisko kohabitacji wpływało negatywnie – skracało czas trwania koalicji gabinetowych w Polsce.

Konkluzje

System rządów w Polsce od czasu transformacji systemowej ulegał przemianom związanym ze zmianami konstytucyjnymi. W okresie od 1989 do 1992 r. był on definiowany przez znowelizowaną ustawę zasadniczą po raz pierwszy uchwaloną jeszcze w czasie istnienia PRL, w okresie od 1992 do 1997 r. opisywała go „mała konstytucja” z 1992 r., zaś po 1997 r. został określony przez obecnie funkcjonującą Konstytucję z 2 kwietnia 1997 r.

Przemiany polskiego reżimu politycznego dotyczyły głównie sposobu wyboru oraz zakresu kompetencji prezydencji. Pomimo zmian w tym obszarze nieodłączną cechą systemu rządów Rzeczypospolitej był zawsze dualizm władzy wykonawczej, która sprawowana była jednocześnie przez prezydenta (początkowo wybieranego przez Zgromadzenie Narodowe, a od 1990 r. wybieranego w głosowaniu powszechnym) oraz premiera i rząd odpowiedzialnych przed parlamentem. Opisany dualizm władzy wykonawczej stwarzał potencjał do zaistnienia zjawiska zwanego kohabitacją, które zdefiniowaliśmy jako sytuację, w której prezydent wywodzi się z jednej partii politycznej, a premier stojący na czele rządu reprezentuje inną partię polityczną, przy czym partia polityczna, z której wywodzi się prezydent, nie jest reprezentowana w tym rządzie. Ze względu na konfliktową naturę kohabitacji postanowiliśmy sprawdzić w artykule hipotezę stwierdzającą, że zjawisko to może negatywnie wpływać na czas trwania (skracać go) koalicji gabinetowych.

Biorąc pod uwagę obecność lub brak zjawiska kohabitacji w trakcie trwania rządów koalicyjnych w Polsce po 1991 r., wyróżniliśmy ich dwa rodzaje. Nazwaliśmy je koalicyjnymi rządami kohabitacyjnymi oraz koalicyjnymi rządami niekohabitacyjnymi. Następnie zmierzaliśmy czas trwania każdego z gabinetów należących do jednej bądź drugiej kategorii oraz obliczyliśmy ich średni czas trwania. Na końcu porównaliśmy otrzymane wyniki.

Uzyskane rezultaty nie pozwoliły na jednoznaczne potwierdzenie postawionej hipotezy, iż zjawisko kohabitacji negatywnie wpływało na czas trwania (skracało go) koalicji gabinetowych w Polsce. Przeciętny czas trwania koalicyjnych gabinetów kohabitacyjnych okazał się dłuższy od przeciętnego czasu trwania koalicyjnych gabinetów niekohabitacyjnych. Należy jednak podkreślić, iż nasze obserwacje wykazały, że osoba prezydenta, jego postawa oraz przynależność polityczna oddziałują na czas trwania koalicji. Potwierdzają to przeanalizowane przez nas przypadki, zgodnie z którymi przeciętny czas trwania koalicji stworzonych podczas prezydentury Lecha Kaczyńskiego był zdecydowanie krótszy od

stworzonych podczas prezydentury zarówno Lecha Wałęsy, jak i Aleksandra Kwaśniewskiego, przy czym koalicje tworzone w okresie sprawowania urzędu głowy państwa przez drugiego z nich wykazują najdłuższy przeciętny czas trwania⁷.

Przeprowadzona analiza wykazała swego rodzaju słabość teoretycznego oraz metodologicznego podejścia do badań nad koalicjami gabinetowymi, które nawiązuje do teorii gier i opiera się na analizie abstrakcyjnych modeli logiczno-matematycznych (Antoszewski 2008b: 344). W przypadku Polski bardziej zasadne wydaje się wykorzystanie drugiego nurtu badawczego, zwanego empirycznym, w którym uogólnienia teoretyczne formułowane są na podstawie obserwowalnych doświadczeń i zjawisk, a nie w oparciu o suche dane liczbowe i rachunek prawdopodobieństwa (Antoszewski 2008b: 346). Dlatego też chcielibyśmy podkreślić, że choć rezultat przeprowadzonego przez nas badania nie wykazał jednoznacznie wpływu kohabitacji na czas trwania gabinetów koalicyjnych, to jednak, jak już wspomnieliśmy, przypadki prezydentur Lecha Wałęsy oraz Lecha Kaczyńskiego wskazują, iż postawa głowy państwa oraz jego przynależność polityczna oddziałują na długość funkcjonowania rządów koalicyjnych w Polsce.

Problem wpływu prezydenta na trwanie koalicji gabinetowych jest interesujący i atrakcyjny dla badaczy życia politycznego nie tylko ze względu na dość małą liczbę opracowań dotyczącą tego tematu⁸, ale również ze względu na dużą liczbę rządów, w których funkcjonuje system rządów podobny do polskiego⁹. Ponadto reforma konstytucyjna w Republice Czeskiej z 2012 r. może świadczyć o tym, że taki reżim

⁷ Przeciętny czas trwania koalicji gabinetowych utworzonych podczas prezydentury L. Wałęsy wynosił 320,66 dni (bez uwzględnienia rządu J. Oleksego) lub 322,5 dni (z uwzględnieniem rządu J. Oleksego), zaś przeciętny czas trwania koalicji gabinetowych stworzonych podczas prezydentury A. Kwaśniewskiego to 546,17 dni (uwzględniając rząd Józefa Oleksego) lub 589,8 dni (bez uwzględnienia rządu Józefa Oleksego). Jeśli natomiast chodzi o koalicje utworzone w trakcie prezydentury L. Kaczyńskiego, to ich przeciętny czas trwania wynosił 264,8 dni.

⁸ Problematyka koalicji gabinetowych w Polsce była poruszana m.in. w pracy zbiorowej pod redakcją M. Chmaja i M. Żmigrodzkiego (Chmaj, Żmigrodzki 1998), pracy zbiorowej pod redakcją M. Chmaja (Chmaj 2006) czy też W. Jednakę (Jednaka 2004). Warto jednak zaznaczyć, iż wymienieni autorzy skupiali się w swoich rozważaniach raczej na ogólnym funkcjonowaniu rządów koalicyjnych i polityce koalicyjnej w Polsce, a nie na jednym aspekcie tego procesu, tzn. wpływie prezydenta na trwanie gabinetów koalicyjnych.

⁹ Aktualnie można wyróżnić 53 kraje, w których jednocześnie funkcjonuje prezydent wybierany w głosowaniu powszechnym oraz premier i rząd odpowiedzialni przed parlamentem. W Europie są to oprócz Polski również: Austria, Białoruś, Bułgaria, Chorwacja, Republika Czeska, Finlandia, Francja, Islandia, Irlandia, Litwa, Macedonia, Czarnogóra, Portugalia, Rumunia, Rosja, Serbia, Słowacja, Słowenia, Turcja oraz Ukraina.

polityczny nie jest uwarunkowany jedynie historycznie, ale jest on atrakcyjny także jako forma ustrojowa odpowiadająca na aktualne oczekiwania obywateli. Dlatego też interesujące wydaje się sprawdzenie nie tylko tego, w jaki sposób prezydent wpływa na funkcjonowanie koalicji gabinetowych w Polsce, ale także w innych krajach, np. należących do regionu Europy Środkowej i Wschodniej.

Bibliografia

- Antoszewski A., 1997, *Forma rządu* [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Antoszewski A., 2008a, *Instytucjonalne uwarunkowania procesu decyzyjnego* [w:] *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Antoszewski A., 2008b, *Tworzenie i utrzymanie koalicji gabinetowych* [w:] *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Antoszewski A., 2010, *Reżimy polityczne państw postradzieckich* [w:] *Transformacja systemów politycznych państw obszaru byłego Związku Radzieckiego*, red. R. Herbut, W. Baluk, Wrocław.
- Antoszewski A., 2012, *System polityczny RP*, Warszawa.
- Banaś M. 2014, *Dualizm egzekutywy jako zagrożenie dla procesu demokratyzacji – rzeczywistość czy imaginacja?*, „Polityka i Społeczeństwo” 2014, nr 2.
- Chmaj M. (red.), 2006, *Rządy koalicyjne w III RP*, Olsztyn.
- Chmaj M., Żmigrodzki M. (red.) 1998, *Gabinety koalicyjne w Polsce w latach 1989–1996*, Lublin.
- Dudek A., 2007, *Historia polityczna Polski 1989–2005*, Kraków.
- Dziemidok B., 1997, *Spór o instytucję prezydenta w okresie transformacji ustrojowej* [w:] *Kierunki ewolucji systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Żmigrodzki, Lublin.
- Elgie R., 2010, *Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008*, „Government and Opposition”, vol. 45, nr 1.
- Elster J. (red.), 1996, *The Roundtable Talks and the Breakdown of Communism*, Chicago and London.
- Frye T., 1997, *A Politics of Institutional Choice: Post-Communist Presidencies*, „Comparative Political Studies”, vol. 30, nr 5. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0010414097030005001>
- Gebethner S., 1994, *Parlamentarne i prezydenckie systemy rządów (porównawcza analiza politologiczna)*, „Państwo i Prawo”, nr 7–8.
- Głajcar R., 2004, *Instytucja prezydenta w Polsce, Czechach i Słowacji w latach 1989–2000*, Toruń.
- Głajcar R., 2009, *Ewolucja siły polskiej prezydentury w latach 1989–2009* [w:] *Transformacja systemowa w Polsce 1989–2009. Próba bilansu*, red. R. Głajcar, W. Wojtasik, Sosnowiec.
- Grzybowski M., 2012, *System rządów w Rzeczypospolitej Polskiej: charakterystyka i diagnoza wątpliwości. Uwagi wprowadzające*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 1.

- Herbut R., 2004, *Gabinet* [w:] *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Jednaka W., 2004, *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wrocław.
- McMenamin I., 2008, *Semi-Presidentialism and democratisation in Poland* [w:] *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*, red. R. Elgie, S. Moestup, Manchester.
- Metcalf L., 2000, *Measuring Presidential Power*, "Comparative Political Studies", vol. 33, nr 5. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0010414000033005004>
- Müller W.C., Bergman T., Strøm K., 2012, *Coalition Theory and Cabinet Governance: An Introduction* [w:] *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford.
- Shugart M., Carey J., 1992, *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139173988>
- Siaroff A., 2003, *Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamanetary Distinction*, "European Journal of Political Research", vol. 42, nr 3. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/1475-6765.00084>
- Sokół W., 2006, *Teoretyczne aspekty tworzenia i funkcjonowania rządów koalicyjnych*, [w:] *Rządy koalicyjne w III RP*, red. M. Chmaj, Olsztyn.
- Strøm K., 1990, *Minority Government and Majority Rule*, Cambridge 1990.
- Wiatr J., 1993, *Rewolucja czy restauracja*, „Dziś”, nr 8.
- Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W., 2007, *Struktura współczesnego państwa* [w:] *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K. A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa.